

Landskap: Skåne. Upptecknat av: Karl Åkesson.
 Härad: Bara. Adress: Bantorget 13, Lund.
 Socken: Nevishög. Berättat av: Karl Åkesson.
 Uppteckningsår: 1847. Född år 1881 i Nevishög.

Arbetsgillen.	s. 1-4.	H. G. 7.
Närskov.	s. 5.	Luv F 218
Vår fredagen.	s. 6.	H. G. 14.
Mätning v. sjukdom } Ond fot m. m. } svär	s. 6.	H. G. 16. Luv F 216.
Tvo ö. sed betv. slakt.	s. 7-10.	Fm. ö. Ft. 10
" " " " pengar	s. 10-11.	" " "

A r b e t s g i l l e n .

I min barndom 1897 hade en granné till oss, Nils Nilsson, Nevis-
hög 11, fader till ^{f.}läntr. Olof Nilsson, L. Bjellerup, ett slags
arbetsgille, jag minns ej benämningen, körgille eller stengille.
Han hade nämligen en vinterdag efter nyår budat, ombett sina gran-
nar och vänner, däribland min far att köra var sitt lass sten för
honom från Dalby, en mils resa, för att därmed stensätta korrån,
gödselstaden. De körde hemifrån vid 8-tiden och kom hem väl vid
2 - 3-tiden e.m. Drängarna, som kört, och kanske också de, som råd-
de om skjutsarna, bjödos på kvällen på en liten fest. Vår dräng,
som kört, var där men icke far. Hur festen förlöpte har jag ingen
kännedom om mer än att där förekom mat och fulle, fylle; sprit
samt kortspel.

Ett liknande gille hade en annan granne, pevermöllaren Nils An-
dersson, domänintendent Linders far, i min tidigare barndom kanske
ett 10-tal år tidigare hållit för sina grannar, då dessa kört nå-
gonting, sten eller kvarntimmer, åt honom. Om detta vet jag ingen-

ting. Liknande gillan förekommo även vid uppbyggnad efter brand samt då husmän byggde nya eller avsevärt reparerade gamla hus.

I min ungdom förekom allmänt på de större och de medelstora gårdarna höstgille, ehuru ej åtminstone vidare i mitt föräldrahem, som var ett familjejordbruk. Man ville visa sin tacksamhet för och uppskattning av arbetsfolkets hjälp under hösten, höstarbetet, och höstgöringens avslutande. Man uttryckte sig aldrig med det moderna skördens inbärgande, vari ligger en helt annan mening, ehuru ej i realiteten. Över hösten, höstarbetet, huggningen, nekningen och bindningen av säden, uppsättningen, inåknigen, stacksättningen och stackryggningen låg då och i mycket högre grad i mina föräldrars ungdom på 1850-talet liksom en poetisk känsla, stämning och lyftning - när arbetet förstås inte var allt styvt - och man fröjdades såväl under arbetets gång, då alla husmän och hantverkare skulle vara med, som då allt arbetet var slutfört och framför allt på det ganska omedelbart därpå anordnade efterlängttade höstgillet. Det var liv och det var lust, och det var fest. Bon-

den gladdes med sitt arbetsfolk, som hjälpt honom, och detta gladdes med honom, från vilken det kunde påräkna vidare hjälp i gåvor och arbetsförtjänst under årets lopp intill nästa höst. Det var en patriarkalisk tid, då bonden och hans folk verkligen samarbetade och då sabotage var ett okänt begrepp.

Nutida höstagille däremot, som förekommer någon gång, torde icke förtjäna namnet. Även detta hålles på samma tid som avslutning icke på det glada höstarbetet utan på det materiella och moderna skördens inbärgande, vilket för övrigt skett maskinellt med ett minimum av manuell arbetskraft. - En karikatyr av höstagille. - Det torde dels förestavas av bondens glädje över att mot en billig annonskostnad få i ortstidningen betrakta sig avtackad av sitt folk och dels tjäna till att minska spänningen icke mellan bonden och hans hus- och arbetsfolk utan mellan arbetsgivaren och arbetarna.

Ett arbetsgille var också de s.k. rapsagillena, som hölls i socknen på 1850-talet. Patron Nissen, som 1844 - 1864 arrenderade Torreberga gård och var en ytterst framstående jordbrukare samt

lantbrukslärare på Alnarp m.m., odlade även stora fält raps. Sedan rapsen inbärgats under sommaren och sluttröskats, förmodligen före den övriga höstens början, tillställdes en fest för allt arbetsfolket. Man uppbyggde två dansbanor och man anskaffade spelemän, riktiga spelemän, och - dansen tråddes. Allt arbetsfolket skulle spontant vara med, och jag tror knappast, att festen var begränsad till endast gårdens folk, åtminstone ej som åskådare. Jag tycker mig liksom minnas, att även förplägnad, d.v.s. "mad och fulle", förekom, men i så fall endast för gårdens arbetsfolk. Den var emellertid på samma gång en tämligen allmän folkfest för hela nejden. Den var en betydande uppruskning i folkets dagliga liv, och min över 100-åriga moder, som mycket väl kände till dessa fester, kunde ännu för 3 - 4 år sedan berätta om dem som de mest dominerande festerna, då de kommo på tal.

Om man inrangerar detta årliga rapsagille bland höstagillena, får man säga, att det var ett höstagille i sin glans.

.oOo.

ACC. N:R M.10251:5

L. U. F. 28.

Vänlig brännässla kallar man alltid nälla.

Blindnässla är icke en riktig nälla.

Nässlorna användes till matlagning liksom andra grönsaker,
dels som kål, nässelkål, och dels stuvade.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ACC. N:R M. 10251:6.

T r a n a n o c h V å r f r u d a g e n .

Vårfrudagen skulle man första gången på året lägga sig i
dagsljus.

.oOo.

M ä t n i n g v i d s j u k d o m .

Intet känt.

.oOo.

O n d f o t e t c .

Intet känt.

.oOo.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

T. Sten

H. Sten

V. Sten

Frågor om tro och sed beträffande slakt o.d.

Under hela min tid har slaktare och veterinärer utan vidare flått hästar. Men min far talade om att förr skulle endast rackare, vilka i folkfantasiens ansågos vara oärligt folk, dock ej i betydelsen tjuvaktigt, utföra visst slaktarbete eller andra liknande arbeten beträffande såväl hästar som hundar och katter. Mot sådant beträffande de senare kategorierna har det i all min tid funnits en tämligen från motvilja. Detta medförde, att de ej fingo den djurvård i övrigt, de kunnat få, särskilt beträffande katterna. Om en hund blev sjuk, undersöktes han i allmänhet ej, och ännu mindre behandlades han av veterinär. Man observerade honom, och man ömkade honom möjligtvis, men när han icke kunde leva längre, fick han ju dö. Det var ju bara ett hundkräk. Detsamma gällde i ännu högre grad katterna, fastän dem visste man sällan om, förrän man några månader efter, då man tömde ett halm- eller högolv, och fann dem döda. Det hände till och med, att kattorna vid förlossning ej fingo den någon gång erforderliga hjälp, som lätt kunnat

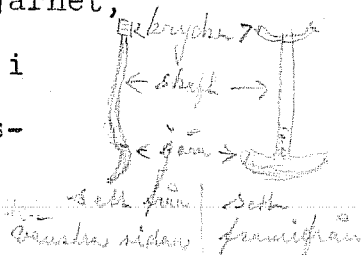
77 Man hade så
eller stora blåsig för
hållas, och om man ej
då man sågode sin
och så
Man för använde
balken till orol.
blåvatten lösa
siffror efter grova
och så

ges dem, därest ej denna motvilja funnits, utan dogo halvförlosade. Detta var givetvis ett svårt djurplågeri. Men det berodde som nämnt, på denna svårt inrotade obenägenhet att befatta sig med dessa djur. Härtill bidrog säkerligen också till mycket stor del den omständigheten, att hundar och katter parade sig i frihet, då handjuren övergingo till hondjurens gård. Denna parning skedde alla tider på dygnet och ofta ganska offentligt och även någon gång olämpligt, lokalt sett, då det försöktes hindras, och åsågs därför med mycket oblida ögon av gårdens folk, som någon tid efteråt fick ett onödigt besvär med att sänka valpar och källingar. Denna omständighet bidrog till att dessa djur fullkomligt orättvist kom att betraktas som lågtstående och mindervärdiga. Man tyckte högeligen om dem vid normal hälsa och liv, men någon djursjukvård kom aldrig ifråga. Föraktet för katterna tog sig också vid deras sista sjukdom, då den någon gång observerades, sådana uttryck som: "Det var en seglivad katt" och "Katten har sju liv". Man hade inget förbarmande, ingen känsla för en katt.

Det kan ju dock vara möjligt, att djurvårdskulturen i våra dagar i någon mån förbättrats även till katternas förmån, men mycket lär det icke vara. *

Vid slakt av svin vid jultiden tog man alltid, där man hade barn, särskilt vara på urinblåsan, som blåstes upp och hängdes till torkning samt under benämningen blära lämnades till barnen ej egentligen som leksak men som deras egendom. Efter någon tid försvann den emellertid absolut omärkligt för barnen, och i barnens medvetande fanns den icke till förrän nästa julslakt.

Hudarna av får användes i mån av behov i familjen och garvades i hemmet. Jag vill minnas, att de då beströddes med, tror jag, tre saker, av vilka jag emellertid endast minns salt och alun. Efter det de på något sätt torkats, garvades de med ett garvjärn. Det tillgick så, att man tog med vänster hand ett fast tag i hudens ena kant och med höger om skaftet på garvjärnet, som hölls så, att kryckan på övre ändan vilade i höger armhåla, varefter man med kraft av kropps-

tyngden sköt på nedåt, alltså från sig, och skrapade huden med järnet tills den blev mjuk. Därefter kunde den gömmas och efter behov sys till pälsar, skor, vagnsfällar o.dyl. Jag har ännu kvar en vagnsfäll så god som ny, som min mor medförde boet, då hon gifte sig 1874.

.oOo.

Frågor om tro och sed beträffande pengar och skatter.

I min barndom hände det en gång att, då en kringvandrande jude mottagit betalningen för sina lämnade varor, han spottade på pengarna och yttrade någonting om (att det skall man göra för att) det skall bli tur (med dem).

Om någon på något orätt sätt lurat till sig pengar utan att kunnat bli lagligt åtkommen, kallades dessa pengar för orättfärdiga eller syndapengar. Dem var där ingen välsignelse med. Detta observerades, granskades och bevakades noggrant av befolkningen, som vid varje uppkommet tillfälle konstaterade det. Det var ju helt förklarligt, att en person, som saknade rättskänsla vid

pängarnas anskaffande, även gjorde det i sin hushållning i övrigt. Detta uttrycktes av befolkningen på nämnda sätt. Det uttrycktes också i ett ordspråk, som jag emellertid endast delvis minns:

"Med orätt fått, med gått". Denna mening var ej identisk med den, som, då någon genom fullt hederliga affärer gjorde ovanligt goda vinster, som emellertid ej heller ansågs ha någon större välsignelse med sig, uttrycktes med ordspråket: "Lätt fått, lätt gått", även om meningarna hade stor likhet med varandra. Att vara ägare till syndapängar, var alltid nedsättande.

Folkhumorn kunde emellertid även tolka syndapängar skämtsamt. Då en taktjärare i Trelleborgstrakten för ett halvt sekel sedan en gång utfört sitt arbete hos en kyrkoherde och därvid även skadeglatt tjärat omkring sig mer än behövt till stor förargelse för kyrkoherden men ändå tog maximalt betalt, utbrast denne: "Men de e syndapänga". Den skadeglade taktjäraren svarade: "Jaaa tack, men har kyrkoherden inga andra, så får det ju gå med dem".

Hittade pengar, tror man ännu allmänt, följes av tur.

.oOo.